

Việc bảo hộ các quyền sở hữu trí tuệ trên môi trường số đang là thách thức lớn đối với nhiều quốc gia. Nguồn: Singapore Computer Society.

Bảo hộ nhãn hiệu liên quan đến NFT trong Metaverse tại Hoa Kỳ và một số gợi mở cho Việt Nam

Nguyễn Huyền Anh, Nguyễn Thạch Trang Anh, Nguyễn Ngọc Quỳnh

Trường Đại học Luật Hà Nội

“

Trong bối cảnh phát triển nhanh chóng của công nghệ và kỹ thuật số, Non-fungible Token (NFT) và Metaverse đã trở thành những chủ đề được quan tâm trong lĩnh vực sở hữu trí tuệ. NFT được xem là bước tiến vượt bậc trong việc xác lập quyền sở hữu đối với các tài sản số, trong khi Metaverse là một không gian ảo đa chiều, nơi các sản phẩm trí tuệ như tác phẩm nghệ thuật, nhãn hiệu và sáng chế được khai thác ở mức độ mới. Tuy nhiên, việc bảo hộ các quyền sở hữu trí tuệ này vẫn đang là thách thức lớn đối với nhiều quốc gia, trong đó có Việt Nam. Bài viết phân tích kinh nghiệm bảo hộ nhãn hiệu liên quan đến NFT trong Metaverse tại Hoa Kỳ, từ đó đề xuất một số gợi mở nhằm hoàn thiện pháp luật Việt Nam trong lĩnh vực này.

”

Khái quát về Metaverse và NFT

Metaverse: Mặc dù chưa có định nghĩa chính thức nào, song Metaverse được hiểu là môi trường vũ trụ kỹ thuật số ảo, tồn tại song song với thế giới thực tại, được xây dựng từ sự kết hợp của các công nghệ thực tế ảo (VR), công nghệ thực tế tăng cường (AR) và công nghệ trí tuệ nhân tạo (AI). Một trong những đặc điểm nổi bật của Metaverse là việc sử dụng các tài sản kỹ thuật số, đặc biệt là NFT, để đại diện cho quyền sở hữu của các tài sản trong không gian ảo.

Non-Fungible Token (NFT): “Non-Fungible” là một thuật ngữ bắt nguồn từ kinh tế học, dùng để chỉ những tài sản không thể thay thế do tính chất độc nhất của chúng. Trong kinh tế học, thuật ngữ “Fungible” đề cập đến khả năng hoán đổi tương đương của một tài sản, dùng để chỉ lượng tiền hoặc hàng hóa có thể thay thế bằng một phần hoặc số lượng tương đương khác để thanh toán một khoản tiền hoặc tất toán tài khoản. “Token”, trong lĩnh vực công nghệ thông tin, là đơn vị dữ liệu nhỏ nhất¹, gồm các từ ngữ, bộ ký tự, hoặc sự kết hợp giữa các từ ngữ và dấu câu, được tạo ra bởi các mô hình ngôn ngữ lớn (LLM) khi chúng phân tách văn bản².

Non-Fungible Token có vai trò quan trọng trong việc xác thực người dùng, quản lý quyền truy cập tài nguyên, giao dịch tài chính trực tuyến... và thường được mã hóa để đảm bảo tính bảo mật và ngăn ngừa tình trạng mạo danh. Trong lĩnh vực tài chính - ngân hàng, Token là chữ ký điện tử đã được mã hóa và lưu trên thiết bị Token, thường dùng cho các giao dịch tài chính, đặc biệt là giao dịch điện tử³. Nó có thể được coi là một mật khẩu bắt buộc nhằm mục đích bảo mật thông tin và tài sản cho khách hàng⁴. Hiện tại, chưa có định nghĩa thống nhất về NFT nhưng nhóm tác giả cho rằng, NFT nên được hiểu là một đơn vị dữ liệu đặc biệt

dưới dạng mã thông báo độc nhất, không thể thay thế, dùng để số hóa các tài sản và được lưu trữ trên các blockchain⁵.

Kinh nghiệm của Hoa Kỳ

Hệ thống pháp luật Hoa Kỳ kết hợp các quy định của pháp luật liên bang (trong đó có Đạo luật Lanham) và các quy định của pháp luật tiểu bang về điều chỉnh nhãn hiệu. Vào năm 1946, Đạo luật Lanham ra đời dựa trên Điều khoản Thương mại của Hiến pháp Hoa Kỳ⁶, thiết lập cơ chế nhãn hiệu trên phạm vi toàn quốc và các tiêu chuẩn pháp lý chung về nhãn hiệu, điều chỉnh việc bảo hộ nhãn hiệu tại Hoa Kỳ.

Đạo luật này đưa ra khái niệm nhãn hiệu là chữ cái, từ ngữ, hình vẽ, hình ảnh, kể cả hình ba chiều hoặc sự kết hợp các yếu tố đó có kèm theo màu sắc. Luật pháp Hoa Kỳ còn bảo hộ thêm cho các dấu hiệu không nhìn thấy như nhãn hiệu mùi vị hoặc nhãn hiệu âm thanh⁷. Đối tượng bảo hộ nhãn hiệu theo pháp luật Hoa Kỳ bao gồm nhiều loại dấu hiệu nhận diện khác nhau, từ nhãn hiệu truyền thống như từ ngữ, logo, biểu tượng cho đến nhãn hiệu phi truyền thống như màu sắc, âm thanh và mùi hương, miễn là các yếu tố này có tính phân biệt và không mang tính chức năng. Để có đủ điều kiện đăng ký nhãn hiệu liên bang, có bốn yêu cầu cơ bản: 1) nhãn hiệu phải có tính độc đáo, đặc trưng, có khả năng phân biệt; 2) nhãn hiệu phải được sử dụng trong thương mại; 3) nhãn hiệu phải có khả năng nhận diện và phân biệt nguồn gốc hàng hoá dịch vụ; 4) nhãn hiệu không được xâm phạm đến nhãn hiệu khác đã đăng ký⁸.

Bên cạnh đó, một trong những nguyên tắc pháp lý cốt lõi của Đạo luật Lanham quy định về việc đăng ký nhãn hiệu là nguyên tắc sử dụng trong thương mại. Theo đó, quyền nhãn hiệu chủ yếu được thiết lập thông qua việc sử dụng thực tế trong hoạt động kinh doanh, thay vì đăng ký. Đồng thời, quy trình đăng ký nhãn hiệu liên bang tại Văn phòng Sáng chế và Nhãn hiệu Hoa Kỳ

¹GeeksforGeeks (2024), “Token, Patterns, and Lexemes”, <https://www.geeksforgeeks.org/token-patterns-and-lexemes/>, truy cập ngày 28/12/2024.

²Microsoft Learn (2024), “Understand tokens”, <https://learn.microsoft.com/en-us/dotnet/ai/conceptual/understanding-tokens>, truy cập ngày 17/01/2025.

³HDBank (2024), “Token là gì? Ưu và nhược điểm khi sử dụng mã Token”, <https://hdbank.com.vn/vi/news/detail/tin-tuc-khac/token-la-gi>, truy cập ngày 17/12/2024.

⁴VIB (2023), “Token là gì?”, <https://www.vib.com.vn/vn/cam-nang/ngan-hang-so/tien-ich-va-trai-nghiem/token>, truy cập ngày 19/1/2025.

⁵Blockchain là công nghệ chuỗi khối - một dạng công nghệ dùng để mã hóa các dữ liệu thành các khối dữ liệu khác nhau và liên kết, lưu trữ hồ sơ giao dịch hoặc dữ liệu trên một mạng lưới gồm nhiều nút (chuỗi thông tin), có tính phân tán và bảo mật, không thể thay đổi, minh bạch và có tính tự động hoá.

⁶Theo Hiến pháp Hoa Kỳ, Quốc hội được trao quyền điều chỉnh các hoạt động thương mại liên bang. Điều này có nghĩa là quyền bảo hộ nhãn hiệu liên bang phụ thuộc vào việc nhãn hiệu đó được sử dụng trong thương mại liên tiểu bang hoặc quốc tế.

⁷Vinh Le Quang (2021), “Đăng ký nhãn hiệu (thương hiệu) ở Hoa Kỳ”, <http://bross.vn/newsletter/ip-news-update/Dang-ky-nhan-hieu-thuong-hieu-o-Hoa-Ky>, truy cập ngày 22/1/2025.

⁸Điều 1052 - Mục 2 của Đạo luật Lanham.

(USPTO) trải qua nhiều bước quan trọng. Đầu tiên, chủ sở hữu nộp đơn đăng ký kèm theo thông tin chi tiết về nhãn hiệu, cách sử dụng và danh mục hàng hóa hoặc dịch vụ liên quan. Tiếp theo, USPTO tiến hành thẩm định để xác định tính hợp lệ của đơn và kiểm tra xung đột với các nhãn hiệu đã đăng ký trước đó. Nếu đơn đáp ứng yêu cầu, nhãn hiệu sẽ được công bố trên Công báo chính thức để các bên có thể phản đối nếu có lý do hợp lý. Nếu không có phản đối hoặc phản đối không thành công, nhãn hiệu sẽ được đăng ký chính thức, mang lại cho chủ sở hữu quyền độc quyền trên toàn Hoa Kỳ.

Đạo luật Lanham cũng chống lại các hành vi xâm phạm quyền sở hữu nhãn hiệu, nghiêm cấm việc sử dụng nhãn hiệu có khả năng gây nhầm lẫn hoặc có tính chất lừa dối về nguồn gốc của hàng hóa, dịch vụ. Trong trường hợp xảy ra hành vi vi phạm, chủ sở hữu nhãn hiệu có thể thực thi quyền của mình thông qua các biện pháp pháp lý khác nhau.

Thứ nhất, chủ thể sở hữu quyền có thể yêu cầu chủ thể vi phạm chấm dứt việc sử dụng trái phép nhãn hiệu của mình. Đây là biện pháp thường được sử dụng đầu tiên để yêu cầu bên vi phạm chấm dứt hành vi xâm phạm mà không cần tranh tụng.

Thứ hai, chủ sở hữu nhãn hiệu có thể giải quyết tranh chấp tại Hội đồng Thử nghiệm và kháng nghị nhãn hiệu (Trademark Trial and Appeal Board - TTAB). Theo đó, TTAB có thẩm quyền xử lý các vụ việc liên quan đến: phản đối việc đăng ký nhãn hiệu; hủy bỏ nhãn hiệu đã đăng ký. Ngoài ra, Thông qua Cơ quan Hải quan và Bảo vệ Biên giới Hoa Kỳ, chủ sở hữu nhãn hiệu có thể ngăn chặn hàng hóa giả mạo nhập khẩu vào thị trường Hoa Kỳ bằng cách ghi nhận nhãn hiệu đã đăng ký. Bên cạnh đó, chủ thể sở hữu quyền có thể sử dụng quyền khởi kiện tại các tòa án liên bang. Đây là phương pháp phổ biến nhất, với các biện pháp khắc phục, bao gồm: lệnh cấm để ngăn chặn hành vi xâm phạm; yêu cầu bồi thường thiệt hại để khắc phục tổn thất tài chính do hành vi xâm phạm để lại; yêu cầu bị đơn thanh toán chi phí luật sư.

Việc bảo vệ nhãn hiệu trong môi trường Metaverse, đặc biệt là khi liên quan đến NFT, đang đối mặt với nhiều thử thách pháp lý. Theo pháp luật nhãn hiệu Hoa Kỳ, một nhãn hiệu có thể được đăng ký và bảo vệ nếu nó đáp ứng các tiêu chí về sự khác biệt, khả năng phân biệt và không gây nhầm lẫn cho người tiêu dùng. Trong Metaverse, các nhãn hiệu có thể được sử dụng trong các môi trường ảo, trên các sản phẩm và dịch vụ kỹ thuật số, bao gồm các NFT. Trong trường hợp của NFT, nếu một NFT sử dụng nhãn hiệu mà không có sự cho phép của chủ sở hữu có thể cấu thành hành vi xâm phạm quyền nhãn hiệu, dẫn đến việc kiện tụng và yêu cầu ngừng sử dụng nhãn hiệu đó trong môi trường Metaverse.

Mặc dù pháp luật Hoa Kỳ đã đưa ra những cơ chế bảo vệ đối với nhãn hiệu, nhưng việc áp dụng các quy định này trong Metaverse và đối với NFT vẫn còn nhiều thách thức. Một trong những vấn đề lớn là tính toàn cầu và phi tập trung của các nền tảng Metaverse và blockchain, điều này làm cho việc xác định thẩm quyền và áp dụng pháp luật trở nên phức tạp hơn. Metaverse và các nền tảng NFT hoạt động trên cơ sở phi tập trung, không bị kiểm soát bởi một quốc gia hay tổ chức duy nhất, vì vậy có thể gây khó khăn trong việc xác định quy trình giải quyết tranh chấp và thực thi các phán quyết pháp lý, đặc biệt là khi đối mặt với những trường hợp xâm phạm quyền sở hữu nhãn hiệu. Các tòa án Hoa Kỳ, tuy có thể thụ lý các vụ kiện liên quan đến vi phạm quyền sở hữu trí tuệ, nhưng lại gặp khó khăn trong việc áp dụng các quy định đối với các hành vi vi phạm xảy ra ngoài lãnh thổ Hoa Kỳ, hoặc trên các nền tảng phi tập trung. Một vấn đề khác là việc thiếu các quy định rõ ràng về cách thức bảo vệ các quyền sở hữu trí tuệ trong không gian ảo. Mặc dù đã có một số tiến bộ trong việc bảo vệ quyền sở hữu nhãn hiệu, nhưng pháp luật vẫn chưa hoàn thiện trong việc cung cấp một khuôn khổ toàn diện cho việc bảo vệ các tài sản này trong Metaverse và NFT.

Gợi mở cho pháp luật Việt Nam

Để đáp ứng nhu cầu thực tế và bảo vệ quyền lợi của các chủ thể sở hữu các quyền sở hữu trí tuệ, pháp luật Việt Nam có thể xem xét điều chỉnh và bổ sung một số vấn đề sau:

Thứ nhất, cần xem xét xác định NFT là một loại “tài sản” hay các giấy tờ chứng thư khác có giá trị. Việc xác định này giúp xác lập quyền sở hữu và bảo vệ tài sản mã hóa. Theo nhóm tác giả, NFT trong Metaverse có thể được xem là một loại chứng thư điện tử theo khoản 5 Điều 3 Luật Giao dịch điện tử 2023. Một chứng thư điện tử là một giấy phép, giấy chứng nhận, chứng chỉ, văn bản xác nhận, hoặc các văn bản chấp thuận khác do cơ quan, tổ chức có thẩm quyền phát hành dưới dạng dữ liệu điện tử.

Theo đó, NFT thường đại diện cho tài sản số như hình ảnh, video, âm nhạc hoặc quyền lợi liên quan đến tài sản vật lý. Tuy nhiên, sở hữu NFT không đồng nghĩa với sở hữu quyền tác giả, trừ khi có thỏa thuận cụ thể. Điều này bắt nguồn từ một đặc điểm của NFT - tính đại diện. NFT có tính đại diện cho quyền sở hữu. Mỗi NFT là một tệp kỹ thuật số gắn liền với một hàng hóa, dịch vụ, hoặc các loại tài sản được mã hoá khác. Bên cạnh đó, bản thân mỗi NFT có thể được coi là một “chứng chỉ điện tử” đại diện cho quyền sở hữu đối với tài sản được mã hoá, cho phép chủ sở hữu thực hiện việc mua, bán và các hoạt động thương mại hóa khác trên blockchain. Cũng giống như việc mua bán các loại tài sản vật lý thông thường, mua bán NFT về

mặt bản chất cũng là hoạt động mua bán quyền sở hữu tài sản giữa các chủ sở hữu. Theo đó, quyền sở hữu đối với các tài sản mã hoá được chuyển giao từ người dùng này sang người dùng khác, thông qua giao dịch giữa các bên và được chứng nhận bằng hợp đồng thông minh. Kể từ thời điểm chuyển giao quyền, chủ sở hữu mới sẽ có đầy đủ các quyền chiếm hữu, quyền sử dụng và quyền định đoạt theo quy định tại Bộ luật Dân sự 2015.

Thứ hai, cần xác định rõ trách nhiệm của các sàn thương mại ảo trên Metaverse trong việc ngăn chặn và xử lý các vi phạm quyền sở hữu trí tuệ. Các sàn này phải có trách nhiệm kiểm duyệt nội dung trước khi cho phép giao dịch NFTs trên nền tảng của mình. Điều này bao gồm việc triển khai các công cụ kiểm tra tự động và thủ công để xác định các nội dung vi phạm, đồng thời đảm bảo rằng các NFTs được tạo và giao dịch không xâm phạm quyền lợi của bên thứ ba. Ngoài ra, cần thiết lập cơ chế minh bạch để người dùng hoặc chủ sở hữu trí tuệ có thể gửi khiếu nại và yêu cầu gỡ bỏ các NFTs vi phạm một cách nhanh chóng. Bên cạnh đó, cần so sánh với các sàn thương mại điện tử truyền thống, ví dụ như Shopee hay Lazada, nơi đã có khung pháp lý rõ ràng về trách nhiệm trung gian đối với hàng hóa vi phạm⁹, và trách nhiệm của người bán¹⁰. Theo quy định hiện hành, các sàn này phải kiểm soát và gỡ bỏ các sản phẩm vi phạm khi có yêu cầu từ chủ sở hữu quyền hoặc cơ quan chức năng¹¹. Tương tự, các sàn giao dịch NFTs cũng cần triển khai hệ thống

kiểm duyệt nội dung tự động và thủ công để phát hiện các NFTs vi phạm quyền sở hữu trí tuệ trước khi cho phép niêm yết. Ngoài ra, các sàn thương mại điện tử truyền thống thường yêu cầu người bán cung cấp thông tin xác minh danh tính và nguồn gốc hàng hóa, điều này có thể áp dụng vào Metaverse để tăng tính minh bạch và trách nhiệm của các bên tham gia giao dịch. Các quy định này sẽ giúp giảm thiểu tình trạng lạm dụng nền tảng cho các hành vi vi phạm.

Thứ ba, cần xây dựng cơ chế giám sát và áp dụng chế tài đối với các sàn giao dịch không thực hiện đầy đủ trách nhiệm. Cơ quan quản lý nhà nước nên có quyền kiểm tra và giám sát hoạt động của các sàn thương mại ảo, bao gồm việc lưu trữ dữ liệu giao dịch và các nội dung được niêm yết. Tương tự như cách các sàn thương mại điện tử truyền thống sẽ phải chịu trách nhiệm liên đới khi không kịp thời gỡ bỏ hàng hóa vi phạm, các sàn Metaverse cũng cần đối mặt với các biện pháp xử lý mạnh mẽ nếu không thực hiện đúng nghĩa vụ. Các chế tài xử phạt cần bao gồm phạt tài chính lớn, đình chỉ hoạt động, thu hồi giấy phép kinh doanh đối với các sàn liên tục vi phạm hoặc không hợp tác trong việc xử lý khiếu nại. Ngoài ra, cũng cần đẩy mạnh công tác tuyên truyền nâng cao nhận thức cho doanh nghiệp và người dân về tầm quan trọng của quyền sở hữu trí tuệ trong môi trường số. Điều này bao gồm việc tổ chức các hội thảo, tập huấn về các quy định liên quan đến NFTs, Metaverse, quyền sở hữu trí tuệ, giúp các cá nhân và tổ chức hiểu rõ trách nhiệm pháp lý của mình. Song song đó, cần đầu tư vào đào tạo chuyên môn cho các cơ quan thực thi pháp luật, bao gồm tòa án và thanh tra, để họ có đủ năng lực xử lý các tranh chấp phát sinh từ Metaverse và công nghệ blockchain ✍

⁹Điều 4 khoản 1 điểm b Nghị định 52/2013/NĐ-CP về Thương mại điện tử.

¹⁰Điều 37 khoản 6 Nghị định 52/2013/NĐ-CP Nghị định 52/2013/NĐ-CP về Thương mại điện tử.

¹¹Điều 1 khoản 16 điểm a, c Nghị định 85/2021/NĐ-CP sửa đổi, bổ sung một số điều của Nghị định 52/2013/NĐ-CP về Thương mại điện tử.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ronan Deazley (2006), *Rethinking Copyright: History, Theory, Language*, Edward Elgar Publishing, 224pp.
2. S.W. Halpern, C.A. Nard, K.L. Port (2010), *Fundamentals of United States Intellectual Property Law: Copyright, Patent, Trademark (3rd ed.)*, Wolters Kluwer Law & Business, 456pp.
3. Trường Đại học Luật Hà Nội (2024), *Giáo trình Luật Sở hữu trí tuệ Việt Nam*, Nhà xuất bản Tư pháp, 416tr.
4. N.K. Linh (2023), *Tác phẩm NFT (non-fungible token) - một số vấn đề pháp lý đặt ra đối với việc bảo hộ quyền tác giả, quyền liên quan*, Khóa luận tốt nghiệp, Trường Đại học Luật Hà Nội, 57tr.
5. N.N.P. Hồng, L.M. Sang (2022), "NFT dưới góc nhìn luật bản quyền", <https://vjst.vn/vn/tin-tuc/5900/nft-duoi-goc-nhin-luat-ban-quyen.aspx>, truy cập ngày 22/1/2025.
6. Congressional Research Service (2025), "Intellectual Property Rights (IPR) and U.S. Trade Policy", <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10033>, truy cập ngày 20/1/2025.
7. Congressional Research Service (2022), "Intellectual Property Law: A Brief Introduction", <https://sgp.fas.org/crs/misc/IF10986.pdf>, truy cập ngày 20/1/2025.
8. N.N.A. Đào (2024), "Pháp luật về bảo hộ quyền tác giả đối với tác phẩm khoa học tại các cơ sở giáo dục đại học của một số quốc gia và kinh nghiệm đối với Việt Nam", *Tạp chí Dân chủ và Pháp luật*, **1(400)**, <https://danchuphapluat.vn/phap-luat-ve-bao-ho-quyen-tac-gia-doi-voi-tac-pham-khoa-hoc-tai-cac-co-so-giao-duc-dai-hoc-cua-mot-so-quoc-gia-va-kinh-nghiem-doi-voi-viet-nam>, truy cập ngày 20/12/2024.